

¶ Niels Dalgaard (red.). *På Fantasiens vinger: Om fantastisk litteratur for børn og unge*. København: Høst & Søn, 2002. ISBN 87-14-19942-4

Antologien her er et sjældent syn: Der er ikke skrevet meget på dansk om fantastisk litteratur for børn og unge. Men det er en genre, der har oplevet en fantastisk international popularitet i 1990'erne – hvem har ikke hørt om Harry Potter? Hvem har ikke set *Ringenes Herre*? Hvorfor er genren blevet så 'moderne'? Det er der faktisk ikke rigtig et svar på i denne antologi. Antologien søger derimod at rehabilitere genren som sådan. Mange af artiklerne argumenterer for, at fantasy, science fiction, horror osv. ikke pr. definition kan sorteres fra den gode børnelitteraturs kanon. Tværtimod. Genren har sin egen kanon af større og mindre helte. Har antologien en central pointe, så er det denne: Fantasy er hverken et kvalitetsstempel eller det modsatte. Genren har sine gode forfattere og sine trivielle formelskribenter – som de fleste andre genrer har det. Så man må bruge andre målestokke for kvalitet end genren selv. Man må læse og sætte i større sammenhæng for at kunne argumentere for kvalitet og nybrud, for større kompleksitet og mere tvetydige moralske verdener. Det er, hvad de fleste forfattere i antologien forsøger at gøre.

Antologien tilbyder altså en række bud på, hvordan genren er opbygget, dens historie og dens globale gennemslag – senest med Harry Potter. Skribenterne er en spredt flok, men de fleste er danskere og det præger antologiens synsvinkel. Nok hører vi om mange engelske forfattere og værker fra *Alice in Wonderland* og fremefter, men fokus er på det danske, de danske forfattere og deres værker. Den internationale horisont etableres også – set fra Danmark og det betyder desværre, at den angloamerikanske dominans får lov til at stå uproblematiseret hen.

Udgiveren Niels Dalgaard skriver et forord og to artikler: I den første introducerer han tre hovedformer for fantastisk litteratur: Fantasy, science fiction og horror. Desværre er der en del løse generaliseringer og for få præcise referencer i hans artikel: At de "første, der beskæftigede sig med børnelitteraturens funktion skulle være oplysningsfolkene i anden halvdel af 1700-tallet"? Hvad med den moralske og religiøst opbyggende litteratur for børn før den tid? Der er vel snarere tale om, at børnelitteraturen får en ny funktion i 1700-tallet? At "Fantasimodstanderne ofte er seriøst bekymrede personer, der gerne kobler deres bekymring med afsky over for nye medier"? Altså en form for mediepanik, der rammer genren, fordi den faktisk har været tæt knyttet til rollespilshæfter og pc-spil. Sine steder mister udgiveren balancen og skriver snarere som fan af genren end som formidler eller forsker. Han fortaber sig i subgenrer og hårfine distinktioner, der næppe giver meget mening for den læser, der ikke allerede er fan af genren.

Den anden artikel om dansk science fiction giver et vue over genren, men begrænset af en amerikansk-engelsk-dansk horisont. Selvom artiklen lægger ud med at diskutere Jules Verne er det den amerikanske populærkulturelle historieskrivning, der får lov at dominere billedet. Måske er det grunden til, at en af mellemkrigstidens klassikere Karin Michaelis' *Den grønne Ø* end ikke nævnes? Den kunne have været en anledning til at diskutere den tyske børnelitteraturs indflydelse på dansk kultur i mellemkrigstiden og således anfægte den universelle fortælling om angloamerikansk dominans på hele dette felt. Perioden fra det moderne gennembrud til 1960erne var en periode, hvor tysk og europæisk børne- og ungdomslitteratur blev både oversat og fungerede som inspirationskilde for danske forfattere. Først i 1950erne satte amerikaniseringen for alvor i gang på børnebogsmarkedet.

Så er man på mere sikker og kyndig udforsket grund med Ib

Johansens indføring i fantasygenren, Tolkien og i det magiske kropssprog i Lewis Carrolls *Alice in Wonderland*. Artiklen slutter med et udblik på det danske, aktuelle fantasy-landskab, hvor den meget læste, men i forskningssammenhæng også meget oversete Dennis Jürgensen nævnes. Ib Johansen viser også de mange intertekstuelle lån og henvisninger inden for genren, men også fra al mulig anden litteratur. Han slutter med at nævne Bret Easton Ellis' *American Psycho* (1991) og med den henvisning peger han præcist på, at det ikke bare er blandt et ungt publikum, at fantasy og horror blev populær i slutningen af 1980'erne og 1990'erne. Der er tale om en bølge af imaginære verdener, katastrofer og uhyrlige væsener, der slår ind i den vestlige verdens litteratur og kultur og bliver meget populær, så populær, at det var svært ikke at se 11. september som en fantasy-film, da den dukkede op på tv-skærmen i hele verden.

Fantasyforfatteren Lene Kaaberbøl giver os et indblik i sine skriveovervejelser og Tove Roed giver et vue over tidens mest læste fantasy-litteratur, men når ikke rigtig frem til nogen konklusion. Endelig forankrer Maria Nikolajeva håndfast genrediskussionerne og viser, hvordan fantasy-litteratur er blevet mere kompleks i det såkaldt postmoderne. Så langt så godt.

Antologiens anden del er måske den mest interessante. Bo Green Jensen sammenligner den meget populære Joanna K. Rowlings Harry Potter romaner med den mindre kendte Philip Pullmans romantrilogi. De beskriver begge børn, der bærer verdens skæbne på skuldrene, de trækker begge på mange klassiske værker i vestlig litteraturhistorie, men Green Jensen kan bedre lide den eksplicit intertekstuelle og patetiske Pullman end den humoristiske Rowlings sit-com-version af den britiske kostskoleroman. Han kommenterer ikke, at Pullman har en pige som hovedperson og at klimakset i trilogien er kærligheden og en kødelig forening, mens Harry er så meget dreng som nogen. Som jeg ser det handler forskellen mellem de to forfattere også om, at

Pullman mest læses af piger, mens Harry Potter læses af drenge – og piger. Den klassiske læserfordeling på børnebogsområdet. Begge serier har været med til at rehabilitere fantasy-genren og Bo Green Jensen ser deres popularitet som en renæssance for den klassiske, fantastiske fortælling, der har rod i eventyret. Jeg er langt henad vejen enig med ham og ser genrens popularitet som et modbevis på, at de store fortællinger skulle være døde. Der er bare kommet mange flere af dem og de reflekterer, at de er fortællinger: De er fantastisk.

Anna Karlskov Skyggebjerg fortsætter, hvor Maria Nikolajeva slap med genrebestemmelser i forlængelse af Todorov, men Skyggebjerg bruger sin genredefinition til at præsentere en række danske fantasyforfatteres værker set med et sideblik til den internationale udvikling. Hun kommer omkring Louis Jensen, Bent Haller og Knud Holten, men hun griber som den eneste også tilbage til en klassiker som E.T.A. Hoffmanns *Das fremde Kind* og modstiller den Carrolls *Alice*. Skyggebjerg viser at modsætningerne skærpes i de nyeste værker samtidig med at genrebevidstheden og de intertekstuelle referencer reflekteres. Der stilles krav til de barnlige læsere og at dømme efter forfatterskabernes popularitet på børnebibliotekerne, er der mange vellæsende børn, der kan honorere og goutere disse krav. Det er interessant. Og rigtig interessant bliver det med Lars Bøgeholt Pedersens veloplagede og velskrevne artikel om humoren hos danske fantasy-forfattere fra billedbogen til Dennis Jürgensen, der heldigvis denne gang får lidt mere plads, fordi det er her ironien for alvor får gennemslag i dansk børne- og ungdomslitteratur. Bøgeholt Pedersen giver også eksempler fra Knud Holten og Louis Jensen, især den sidstes humoristiske elegance argumenterer han overbevisende for, mens det rabler helt hos Dennis Jürgensen, hvor humoren bliver kontrapunkt til splatterscener og horror. Det er fint læst.

Den canadiske professor Perry Nodelmanns artikel falder

derimod helt uden for det gode selskab. Den er en moralsk forarget ideologikritisk analyse af Gåsehudsserien, der som han læser den kun fremmer en narcissistisk enhver-er-sig-selv-nærmest tankegang hos børn, der står i modsætning til de værdier, pædagoger og forældre forsøger at give videre. Jeg blev – må jeg sige – mere skeptisk over for Nodelmanns analytiske evner end over for serien, som jeg faktisk fik lyst til at læse. For måske spejler serien bare en konkurrencebetonet, narcissistisk virkelighed som børn kan have brug for at bearbejde lige på: I virkeligheden gælder det jo om at blive den dygtigste, mest populære, den, der har flest ting osv. Måske er det vigtigt, at det normale også fortælles som normalt? Mens vore moralske idealer netop bliver til idealer? Jeg ved det ikke, men Nodelmanns artikel provokerede mig.

Antologien afsluttes med et kort essay eller en hyldest til den gæstrående fantasylitteratur, skrevet af Peter Mouritzen.

Antologien er – som disse korte omtaler gerne skulle vise, meget ujævn. Den er et typisk produkt af en konference og kunne have fortjent en mere fast redaktørs hånd. For emnet er jo mildt sagt interessant! Det centrale spørgsmål: Hvorfor sluger børn og unge verden over i disse år romaner af en ganske bestemt type? Hvorfor sluger drenge desuden science-fiction og horror på tekst eller som spil? Hvorfor læser pigerne også noget andet? Hvordan hænger genren faktisk sammen med nye forbrug af nye medier? Kun Bo Green Jensen strejfer disse spørgsmål i sin artikel. Nok er fantasygenrens universer magiske, men når børnene læser og ser genren i så enorme antal, som de gør, må det vel være, fordi deres virkelighed har sat dem et sted, hvor de kan bruge disse magiske verdener til noget. Måske til at ane en kompleksitet i verden? Måske til at bearbejde den kolossale forventningshorisont, der som et åg tynger mange børns skuldre, netop fordi de er så ønskede og elskede af deres forældre og omverden. Eller? Måske handler det om noget andet. Svaret kan i alt fald ikke findes i

denne bog, der næsten ikke overvejer læsernes horisont.

Faktisk tager også kun enkelte bidragydere – som Ib Johansen, Bo Green Jensen eller Anna Karlskov Skyggebjerg og Lars Bøgeholt Petersen – selve værkerne så alvorligt, at de foretager noget, der kunne minde om en nærlæsning af enkelte værker eller enkelte passager. Som helhed kommer antologien derfor til at bekræfte det, den tager afsæt fra: At vi har at gøre med en formellitteratur, der er skrevet ud af kanon. Det er synd! Jeg ville ønske nogen f.eks. gik i gang med at nærlæse Dennis Jürgensens produktion og diskutere om de mange børnebibliotekarer, jeg har oplevet beklage denne forfatters skrækkelige popularitet, virkelig skulle have ret? Foreløbig tror jeg mere på de unge læsers sundesans for ordentlige bøger, film og spil! Så lidt skuffet blev jeg efter at være blevet glad for endelig at se en hel bog, der en tog en populær genre, mest for børn, under seriøs behandling. Måtte denne skuffelse ikke forhindre, at nogen arbejder videre med de perspektiver, antologien repræsenterer

Karen Klitgaard Poulsen, Aarhus Universitet